

MAORI

 achtergrondinformatie

DE MAORI SAMENLEVING

Genealogie, stam, substam en familie

E hara taku ora
I te toa takitahi
Engari takimano
No aku tupuna

Ik put mijn kracht
Niet uit één bron
Maar uit duizenden
Van mijn voorouders

Whakapapa (genealogie) is de kennis over je voorouders en waar je vandaan komt. Deze kennis is een kernelement van de Maori-cultuur: het verbindt mensen onderling en tegelijk ook met het land. Het omschrijven van banden tussen families en tribale groepen stelt Maori's in staat deel te nemen aan stammengebeurtenissen, begraven te worden op de tribale begraafplaats en zich het bezit van het land van hun voorouders toe te eigenen. In de Maori-cultuur is het thuisland van je familie en je voorouders heel belangrijk. Het is je thuis, zelfs als je daar nog nooit geweest bent.

Maori's leefden in stamverbanden die voortkwamen uit de bemanning van de eerste kano's die uit Oost-Polynesië waren aangeland. Bekende kano's waren bijvoorbeeld *Aotea*, *Kurahaupo*, *Matatua*, *Tainui*, *Tokomaru*, *Te Arawa* en *Takitimu*. Sommige bemanningsleden van deze stichtingskano's of *waka* werden voorouders van bepaalde stammen (*iwi*). *Iwi* betekent letterlijk 'beenderen'. *Ariki*, hoofdchefs die direct afstamden van de stamvoorouder of *waka*, waren de politieke leiders van de *iwi*.

Iwi worden onderverdeeld in *hapū*, substammen van wie de leden allemaal dezelfde stamvaders hebben. *Hapū* werken als autonome eenheden. Het woord zelf betekent 'dracht' of 'zwangerschap'. Vroeger leefden leden van eenzelfde *hapū* binnen hun bewaakte domein, waar ze rechten uitoefenden over economische bronnen. Het leiderschap berustte voornamelijk bij de *rangatira*, of chefs, die hun positie overerfden of verwierven.

Whānau is de kleinste sociale eenheid; zij bestaat uit de uitgebreide familie, inclusief grootouders, hun kinderen en kleinkinderen. Verschillende *whānau* maken samen een *hapū*. Vroeger, wanneer een *whānau* meer dan twee- of driehonderd mensen omvatte, evolueerde deze tot een *hapū*. *Whānau* betekent 'baren', een verwijzing naar het baren van nieuwe generaties. De sociale organisatie onder Maori's is altijd heel complex geweest omdat er telkens nieuwe *hapū* gevormd werden die dan naar andere plaatsen verhuisden. Door de groeiende verstedelijking in de eenentwintigste eeuw hebben vele Maori-groepen hun saamhorigheid en tribale banden verloren.

Belangrijke Maori-begrippen: *tapu*, *noa* en *mana*

Tapu, *noa* en *mana* zijn sleutelementen in het begrijpen van hoe de Maori's met de omringende spirituele wereld omgaan. Dankzij deze concepten kan een Maori-persoon een relatie opbouwen met het goddelijke, de voorouders en andere geesten. *Tapu* heeft vele betekenissen. Het kan een persoon, voorwerp, omgeving of tijdspanne ontoegankelijk maken

voor menselijk contact. Het ding, de persoon, plaats of periode die zich in een toestand van *tapu* bevindt, is dan verboden, tenzij een ritueel de toegang daartoe toestaat. Bepaalde gedragingen, vooral rond het dodenritueel, of bepaalde lichaamsdelen van een chef, met name het hoofd, zijn per definitie *tapu*. Ook sieraden, in het bijzonder die van een chef, worden als *tapu* beschouwd. *Tapu* houdt verband met bepaalde vormen van kennis, waaronder de genealogie, gezangen en genezingstechnieken.

Een tegenhanger van het begrip *tapu* is het concept *noa*. Het gaat hier echter niet om een perfecte tweedeling. *Noa* behoort tot het wereldse, de gewone objecten – huishoudelijk gereedschap en opdienvoorwerpen – en betreft activiteiten zoals het bereiden en eten van voedsel en andere kleine, dagelijkse handelingen. *Noa* betekent veilig, met onbeperkte toegang. Dingen, personen, plaatsen en periodes worden *noa* gemaakt door ze te zegenen. Vrouwen spelen hierin een belangrijke rol omdat zij door hun voortplantings- en levensgevende capaciteiten in staat zijn de gevaarlijke effecten van *tapu* te neutraliseren.

Het zegening- en neutraliseringritueel gaat door tot op de dag van vandaag en omvat nu ook de museumomgeving: tentoonstellingen worden veilig gemaakt voor bezoekers die anders niet de *mana* (kracht) bezitten om met de toekomstige ervaringen om te gaan. Het begrip *mana* heeft verschillende betekenislagen. Het draait vooral om kracht en zelfverwezenlijking, wat tot uitdrukking komt in onder meer charisma, persoonlijke kracht, sociale positie, charme, leiderschap, vruchtbaarheid en gezondheid. *Mana* is eigenlijk een uitdrukking van het goddelijke. Het richten van deze krachtige energieën naar een positief resultaat vergt speciale vaardigheden van mensen die kunnen bemiddelen tussen de wereld van de geesten en die van de mensen.